

УДК 621.317

ВИМІРЮВАЛЬНІ ПІДСИЛЮВАЧІ ПОТУЖНОСТІ ДЛЯ МЕТРОЛОГІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ

Тесик Ю. Ф., Гайдай А. О.

Київський національний університет технологій і дизайну

Мороз Р. М.

Інститут електродинаміки НАН України

Проведена систематизація вимірювальних підсилювачів потужності, які використовуються в метрологічному обладнанні і генераторах-калібраторах. Встановлено чіткі взаємозв'язки між ними, структурована інформація, що дозволило визначити основні напрямки їх розвитку, такі як збільшення вихідної потужності, робота з нелінійним навантаженням при забезпеченні високих показників точності, стабільності, низького коефіцієнта спотворень. В результаті виявлено, що підсилювачі з цифро-аналоговим принципом роботи та гібридні є найбільш перспективні для розробки та застосування.

Ключові слова: метрологічне обладнання, генератор-калібратор, мережа, електроенергія, відтворення, вимірювальні підсилювачі потужності

Існує велика розмаїтість метрологічного обладнання та генераторів-калібраторів (ГК), призначених для проведення перевірки й атестації засобів вимірювання (ЗВ) параметрів електроенергії (лічильники електроенергії, прилади для виміру показників якості електрики (ПЯЕ), щитові прилади й т.п.). Але, багато ГК не повною мірою задовольняють вимоги атестації й перевірки ЗВ, що в першу чергу зв'язано з вихідними підсилювачами [1]. Це вимірювальні підсилювачі потужності (ВПП) відповідно до стандарту ГОСТ 15094-69. Їх існує широкий перелік, що різняться між собою по ряду ознак. До них належать функціональні можливості, метрологічні характеристики (МХ) і ряд інших.

Постановка завдання

Для правильного використання, вибору необхідної моделі для застосування, можливості подальшого вдосконалення, розвитку й розробки, принципів побудови ВПП та їх схем, доцільно провести їхню систематизацію за істотними ознаками.

Об'єктом дослідження є вимірювальні підсилювачі потужності, які використовуються в метрологічному обладнанні і генераторах-калібраторах, що відтворюють мережеву напругу з заданими ПЯЕ.

Метод дослідження ґрунтується на загальних положеннях теорії і техніці підсилюючих пристроїв, теорії вимірювання та класичному класифікаційному методу. За основу застосований класифікаційний підхід, розглянутий у літературі [2-4], який доповнений з урахуванням специфіки застосування в ГК.

Результати дослідження

Першою істотною ознакою є призначення ВПП у складі ГК. Всі ВПП можна розділити на два великих класи, це підсилювачі напруги й підсилювачі струму (рис. 1). Такий розподіл обумовлений умовами роботи підсилювачів у генераторах, тому що вихідні струми й напруги формуються окремо. Підсилювачі напруги підсилюють вхідний сигнал до необхідного значення напруги на виході, підсилювачі струму – до необхідного значення струму. Відповідно, застосовуються для живлення ланцюгів напруги й ланцюгів струму ЗВ.

Рис. 1. Класифікація ВПП за призначенням

Наступна класифікація зроблена за технічними характеристиками (рис. 2).

Всі підсилювачі, у загальному випадку, характеризуються смугою пропускання Δf , що дорівнює різниці верхньої f_v і нижньої f_n граничних частот. Смуга пропускання підсилювача, найчастіше, дорівнює ширині спектра підсилюваного сигналу. Так як підсилювачі використовуються в складі ГК, що відтворює параметри мережі змінного струму, смуга пропускання, у загальному випадку, визначається вимогами стандартів ГОСТ 13109-97 і ГОСТ 22261-94. Тому, ВПП діляться на підсилювачі зі смугою підсилення тільки основної гармоніки 45 – 55 Гц або зі смугою пропускання достатньої для підсилення гармонік сигналу, які кратні основній. Кількість гармонік n може бути від 2 до 100.

Наступною ознакою, характерною для підсилювачам потужності, є динамічний діапазон. Для підсилювачів напруги це мінімальне U_{min} і максимальне U_{max} значення вихідної напруги, а для підсилювачів струму - мінімальний I_{min} і максимальний I_{max}

вихідний струм. Мінімальна напруга може становити від частки вольт до декількох десятків або навіть сотень вольт, максимальна напруга - від сотні до тисячі вольт. Також, мінімальне значення вихідного струму від декількох міліамперів до сотні міліамперів, а максимального від одиниць до декількох сотень амперів.

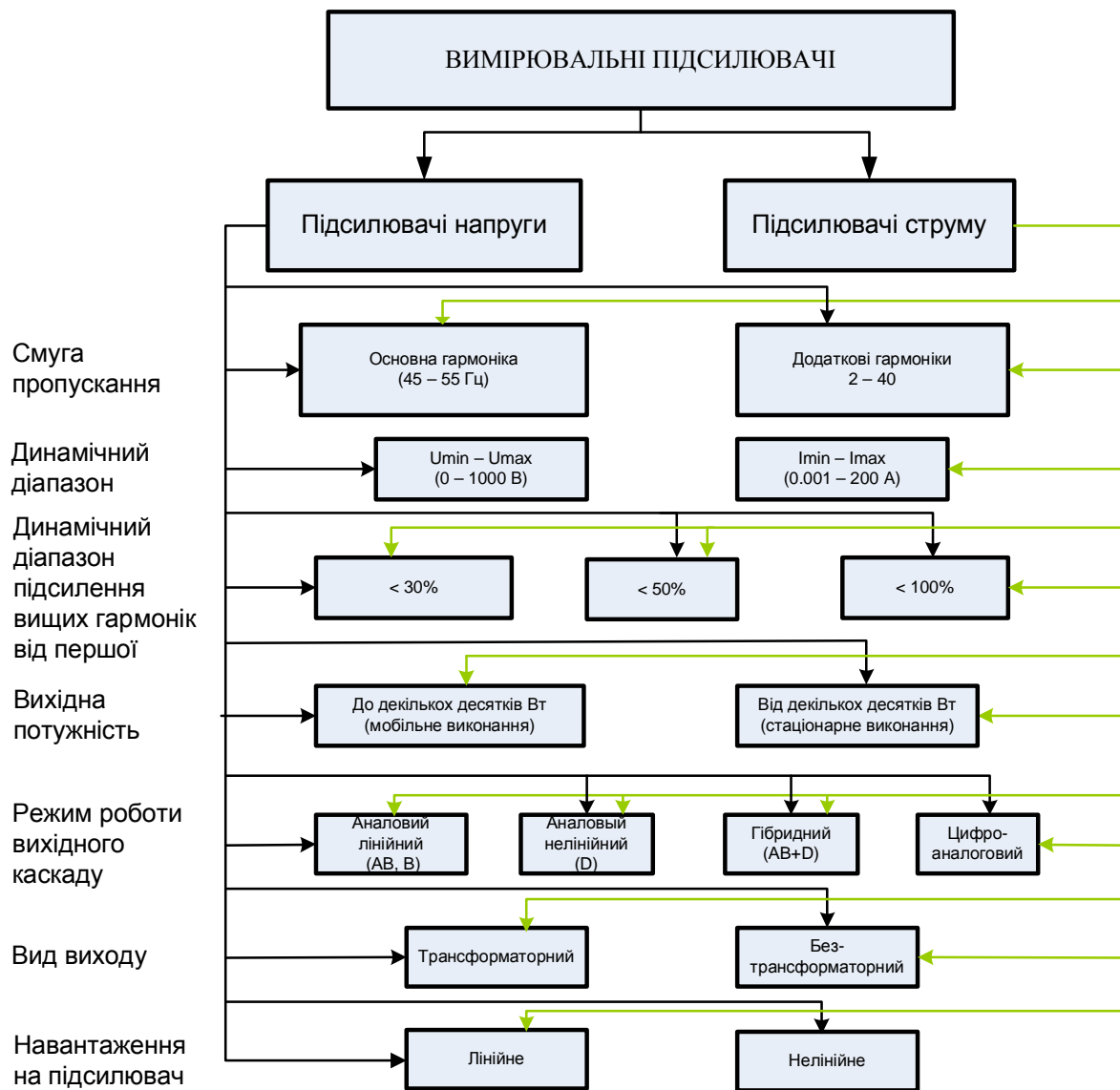

Рис. 2. Класифікація ВПП за технічними характеристиками

ВПП відрізняються відносним динамічним діапазоном підсилення вищих гармонік K_U . Вони здатні підсилувати вищі гармоніки основної частоти до 30%, 50% або 100% щодо першої. Дана вимога визначає амплітудно-частотну характеристику (АЧХ) підсилювача. Характеристика особливо важлива для підсилювачів,

застосовуваних у генераторах для перевірки впливу гармонік струму й напруги на ЗВ, а також атестації вимірювачів ПЯЕ.

Підсилювачі розрізняються вихідною потужністю, тому що підсилюють слабкий вхідний сигнал, отриманий з виходу попереднього каскаду, до відповідної потужності навантаження в каналах напруги й струму. Потужність, що розвивається, може бути від десятка до тисяч ВА. Як правило, ВПП у генераторах-калібраторах мобільного або багатофункціонального типу високого класу характеризуються не великою потужністю (рідко досягає 50 ВА), більшої потужності застосовуються в стаціонарному обладнанні, що використовується для групової перевірки ЗВ.

По режиму роботи вихідного каскаду ВПП класифікують на аналогові лінійні, аналогові нелінійні (імпульсні), гібридні й цифро-аналогові. Аналогові працюють із прямим підсиленням вхідного сигналу, при цьому вихідний каскад може працювати в режимі В, АВ. Найпоширеніший режим АВ через баланс КПД (до 78%) і КНС, рідше В. Інші режими не застосовуються при побудові ВПП, тому що їм властиві високі значення спотворень або низький ККД. Імпульсні підсилювачі (режим D) працюють із перетворенням вхідного сигналу в широтно-імпульсну модуляцію (ШІМ), під керуванням модуляторів відбувається комутація вихідних транзисторних ключів, що забезпечує високий ККД (сягає 90%), дозволяють розвивати значну потужність та мати відносно менші габарити. Їхні недоліки - більш високий КНС і шум, чим у попередніх. Часто застосовуються в ГК переносного типу або високої потужності. Гібридні складаються з підсилювача класу АВ, що є основним і підсилювачем, що доповнює, класу D [5]. Такі підсилювачі мають ККД властивий підсилювачам класу D, а КНС як в класу АВ, особливо на малих сигналах. Цифрові підсилювачі створюють вихідну напругу безпосередньо високовольтним цифро-аналоговим перетворенням, шляхом подачі цифрових кодів на його входи. Такі підсилювачі є перспективними й розробляються Інститутом електродинаміки НАН України [6].

По типу виходу можна розділити на трансформаторні й без. Досить розповсюджені обидва типи виходу. Часто застосовуються для одержання великих струмів у кілька сотень ампер у підсилювачах струму, у підсилювачах напруги – для розв'язки підсилювальної частини з виходом й одержання високих напруг від декількох сотень до тисяч вольт, а також для розширення динамічного діапазону. Їхні недоліки – вузький частотний діапазон, нелінійні спотворення, маса, громіздкість, висока ціна.

Остання істотна класифікаційна ознака, це тип навантаження, з яким може працювати ВПП, забезпечуючи задані МХ. Практично, у всіх ГК застосовуються підсилювачі, що гарантують заявлені МХ тільки на лінійному опорі в якості навантаження. Електронні ланцюги блоків живлення сучасних ЗВ й засобів обліку електроенергії представляють нелінійне навантаження для ВПП фазних напруг ГК. Це приводить до спотворення форми вихідних сигналів. Тому, можливість забезпечувати заявлені МХ при нелінійному навантаженні є актуальною проблемою. Відповідно, підсилювачі можна розділити на працюючі з лінійним і нелінійним навантаженням.

Висновки

Проведена систематизація ВПП генераторів-калібраторів дозволила визначити основні напрямки їхнього розвитку. Це збільшення вихідної потужності, робота з нелінійним навантаженням при забезпеченні високих показників точності, стабільності, низького коефіцієнта спотворень. Найбільш перспективними є цифро-аналогові підсилювачі, які створюють вихідний сигнал по цифровому коду, що забезпечує високий ККД, дає більшу вихідну потужність, менші габарити, масу й вартість, підтримку заданих параметрів сигналів синусоїдальної й складної форми на нелінійному навантаженні. Підсилювачі з використанням ключового й гібридного режиму мають ряд достоїнств, але вимагають розвитку та вдосконалення в зазначених вище напрямках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сравнительный анализ характеристик измерительных усилителей мощности, применяемых в метрологическом оборудовании / Р. Н. Мороз, Тесик Ю. Ф.
// Пр. Ін-ту електродинаміки НАН України. – 2014. – Випуск 37. – С. 114-124.
2. Войшвилло Г. В. Усилительные устройства / Войшвилло Георгій Валер'янович. К. : Учебник для вузов. – 2-е изд. – М. : Радио и связь. – 1983.
3. Остапенко Г. С. Усилительные устройства / Остапенко Георгій Степанович. – К.: Учеб: пособие для вузов. – М. : Радио и связь, 1989. – 400 с.
4. Вайсбурд Ф. И. Электронные приборы и усилители / Вайсбурд Ф. И., Панаев Г.А., Савельев Б. Н.; Изд. 4-е стереотипное. – М. : КомКнига, 2007. – 408 с.
5. Развитие принципов построения высоковольтных цифро-аналоговых преобразователей / С. Г. Таранов, Ю. Ф. Тесик, О. Л. Карасинский, Р. Н. Мороз.
// Техническая электродинамика. – 2014. – № 4. – С. 64-66.

Тесик Ю. Ф., Гайдай А. О.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Мороз Р. М.

Институт электродинамики НАН Украины

Измерительные усилители мощности для метрологического оборудования

Проведена систематизация измерительных усилителей мощности, которые используются в метрологическом оборудовании и генераторах-калибраторах. Установлены четкие взаимосвязи между ними, структурированная информация, что позволило определить основные направления их развития, такие как увеличение выходной мощности, работа с нелинейной нагрузкой при обеспечении высоких показателей точности, стабильности, низкого коэффициента искажений. В результате выявлено, что усилители с цифро-аналоговым принципом работы и гибридные наиболее перспективные для разработки и применения.

Ключевые слова: метрологическое оборудование, генератор-калибратор, сеть, электроэнергия, воспроизведение, измерительные усилители мощности

Tesyk Iu. F., Gayday A. O.

Kiev national university of technologies and design

Moroz R. N.

Institute of Electrodynamics of National Academy of Sciences of Ukraine

Power amplifiers for calibration systems

The systematization of precision power amplifiers for calibration systems and generators-calibrators was made. Established clear links between them, structured information that allowed to identify the main directions of their development, such as an increase output power, working with non-linear load while maintaining high levels of accuracy, stability, low coefficient of distortion. The result showed that amplifiers with digital-to-analog and hybrid principle of the most promising for the development and application.

Keywords: calibration systems, generator-calibrator, network, power, reproduction, precision power amplifiers